

Prof. Dr. Nagy Ferenc

TANSZÉKVEZETŐ EGYETEMI TANÁR, SZTE ÁJK (SZEGED)

Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről

A szabadságvesztés, ezen belül az életfogytig tartó szabadságvesztés témakörével összefüggésben különbséget kell tenni a szabadságvesztéssel, és az életfogytig tartó szabadságvesztéssel történő

- törvényi fenyegetés tartama,
- a bírósági büntetéskiszabás gyakorlata,
- és annak tényleges végrehajtása között.¹

Ez alkalommal az életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó európai törvényi szabályozások rövid vázlatos áttekintését kívánom bemutatni.

Életfogytig tartó szabadságvesztés európai kitekintés alapján

Az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatban az egyes európai államok büntetőjoga a törvényi szabályozás, a kiszabás és a büntetés tartama alapján alapvetően *két nagy csoportba* sorolható.

- I. *Az első csoportba* tartozó európai államok büntetőjoga – életfogytig tartó szabadságvesztés nélkül – *csak határozott tartamban* kiszabható büntetést ismer és alkalmaz, így Portugália, Spanyolország, Norvégia, Szerbia, Horvátország büntetőjoga.

I/1. *Portugáliában* már 1867-ben eltörölték a halálbüntetést.² Igen figyelemreméltó, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztést is már 1884-ben megszüntették, mint a liberális és a humánus büntetőjogi orientációval nem összeegyeztethető jogintézményt.³ Tehát Portugália példája jól mutatja, hogy a jogrendet halálbüntetés és életfogytiglani büntetés nélkül is lehet megfelelően fenntartani. Az 1976. évi portugál alkotmány az emberi életet érinthetetlennek nyilvánítja, és kifejezi, hogy halálbüntetést semmilyen esetben sem lehet kiszabni. A határozatlan és a korlátok nélküli büntetések tilalma is alkotmányi rangot kapott a 30. cikk (1) bekezdésében.⁴ A portugál Btk. 41. cikke szerint a szabadságvesztés tartamának alsó határa egy hónap, felső határa 20 év, kivételesen, a legsúlyosabb néhány büntett esetében – mint például népirtás, minősített gyilkosság, polgárok elleni háborús büntettek eseteiben – a kiszabható szabadságvesztés maximuma 25 év.⁵

I/2. *A spanyol* büntetőjogban a büntetések között nem található meg a halálbüntetés, mert azt az 1978. december 29-i spanyol alkotmány 15. cikke eltörölte. A spanyol büntetőjog az 1928. évi büntető kódex óta megszüntette az életfogytig tartó szabadságvesztést és a Franco-diktatúra bukása után sem vezették be a hatályos Btk.-ba, így a szabadságvesztés felső határa 30 év lett.⁶ Az

1995. évi büntetőjogi reform a szabadságvesztés felső határát 20 évre korlátozta, és kivételesen 25, illetve 30 évig terjedt a maximum meghatározott súlyos büntetéknel.⁷

Lényeges változást hozott a 2003. június 30-i 7. számú törvény, amely a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelem jegyében a szabadságvesztés tartamának kiterjesztéséről rendelkezett. A 30 évi szabadságvesztés felső határa 40 évre emelkedett egyrészt azokban az esetekben, amikor a tettest két vagy több bűncselekményért ítélték el és e deliktumok közül legalább kettőre több mint 20 évi szabadságvesztést írt elő a törvény. Másrészt pedig, ha a tettest két terrorista büntett miatt ítélték el, amelyek közül az egyik több mint 20 évi szabadságvesztéssel büntetendő (spanyol Btk. 36. és 76. cikk).⁸

I/3. *Norvégiában* az általános büntetőjog területén a halálbüntetést 1902-ben szüntették meg.⁹ A második világháború után azonban 38 kollaboránst kivégeztek (köztük Vidkun Quislingert is), mégpedig a katonai büntetőjog alapján. 1979 májusa óta a halálbüntetést háborús idősakra vonatkozóan is eltörölték. A halálbüntetés kiiktatása után a legsúlyosabb büntetés az életfogytig tartó szabadságvesztés lett. Egy esetben abszolút büntetésként írta elő a norvég Btk. az életfogytig tartó szabadságvesztést: a királygyilkosság esetére. Minden más esetben fakultatíve került szabályozásra a határozott tartamú szabadságvesztés mellett. Az 1980-as évek kezdetéig az életfogytig tartó szabadságvesztés a büntetőjogi gyakorlatban csupán nagyon csekély szerepet játszott, és végül is a megszüntetése mellett foglaltak állást. Az 1981. június 12-i törvény ugyanis az életfogytig tartó szabadságvesztést, mint a humánus kriminálpolitika elveivel nem összeegyeztethető jogintézményt megszüntette és a határozott tartamú szabadságvesztéssel helyettesítette, amelynek maximuma 21 év lett.¹⁰

A norvég Btk. 15. szakasza sorolja fel a kiszabható büntetéseket, köztük a szabadságvesztést. A 17. szakasz a) pontja pedig rögzíti, hogy a szabadságvesztés 14 naptól 15 évig terjed.¹¹ Ez a 15 év „főszabálynak” tekinthető csupán, mivel a törvényben meghatározott esetekben (pl. bűnszervezet, visszaesés, bűnhalmazat) a felső határ 20 évig terjedhet. Sőt speciális rendelkezés is érvényesül, amely 21 évet ír elő.¹²

I/4. *A szerb* Btk.¹³ alapján a 45. § (1) bek. szerint a szabadságvesztés nem lehet rövidebb 30 napnál, illetve nem lehet hosszabb 20 évnél. A 45. § (2) bek. szerint a büntetést években és hónapokban szabják ki, a hat hónapnál rövidebb időtartamúnál napokban is. A (3) bekezdés alapján a legsúlyosabb bűncselekmény elkövetése esetén kivételesen 30-tól 40 évig terjedő börtönbüntetés szabható ki, amely csak években határozható meg. További szabály, hogy nem szabható ki olyan személy ellen, aki az elkövetés idején nem töltötte be a 21. életévét (4. bek.). Halmazati büntetés esetében az egységes szankció maximum 40 évig terjedhet (60. §).

A Btk. 46. § (1) bek. szerint a feltételes szabadságra

bocsátás a büntetés kétharmadának letöltése után lehetséges. Nem bocsátható feltételes szabadságra, aki megkísérelte a szökést vagy megszökött a börtönből. A 47. § szerint megszűnik a feltételes szabadság, ha a feltételes szabadság alatt hat hónapnál hosszabb ideig terjedő börtönbüntetésre ítélik a bűnelkövetőt, de a visszavonás legfeljebb a feltételes szabadlábra helyezés utáni két évben mondható ki (6. bek.).

I/5. A 2012. évben még hatályos *horvát Btk.*¹⁴ alapján az 53. § (1) bekezdés szerint a szabadságvesztés nem lehet rövidebb 30 napnál, illetve nem lehet hosszabb 15 évnél. Az 53. § (2) bekezdése szerint halmazati büntetés esetén – a 60. §-al összhangban (minden bűncselekményért külön büntetést szabnak ki, majd egységes büntetést állapítanak meg, maximum 40 évig) – a börtönbüntetések időtartama 20 évig terjed. A (3) bekezdés alapján a legsúlyosabb bűncselekmények esetében kivételesen 20-tól 40 évig terjedő (a törvény szövegével élve „hosszú időtartamú”) szabadságvesztés-büntetés szabható ki.

Az egykori Jugoszláviában is 40 év volt a maximum, ezért például a Hágai Büntető Törvényszék (ICTY) is csak annyit szabhat ki a háborús bűnökért, egy boszniai szerb esetében népiirtásért is. Amennyiben azonban az elkövető a bűncselekmény elkövetése pillanatában nem volt 18 éves, akkor nem szabható ki 40 év sem.

A horvát Btk. 55. § (1) bek. szerint a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges a büntetés felének letöltése után. Kivételesen a börtönbüntetés végrehajtásáról szóló törvény¹⁵ rendelkezései alapján a büntetés egyharmadának kitöltését követően. A Btk. 55. § (2) bekezdés szerint a hosszú időtartamú szabadságvesztés-büntetés esetében a letöltött kétharmad büntetés után bocsátható feltételes szabadságra, illetve kivételesen a börtönbüntetés végrehajtásáról szóló törvényben leírt feltételek alapján a büntetés felének letöltése után. Ha az elkövetőt hat hónapig terjedő szabadságvesztés-büntetésre ítélik a feltételes szabadság alatt, akkor megszűnik a feltételes szabadság.

A 2013. január 1-jétől hatályba lépett új horvát Btk.¹⁶ 44. § (1) bekezdése értelmében a szabadságvesztés-büntetés nem lehet rövidebb három hónapnál és hosszabb húsz évnél. A (4) bekezdés szerint az egy évig terjedő szabadságvesztés-büntetés speciális intézetben/otthonban tölthető le a külön törvény előírásainak megfelelően. A 46. § (1) bekezdés szerint a hosszú időtartamú szabadságvesztés-büntetés 21 évtől 40 évig terjedhet. A (2) bekezdés kivételesen a halmazati bűncselekményeknél (ezt az új horvát Btk. 51. § szabályozza) egységes büntetesként lehetővé teszi az 50 évig terjedő szabadságvesztés-büntetés kiszabását. A feltételes szabadságra bocsátás (59. §) lehetséges a büntetés felének – de három hónapnál nem kevesebb – letöltése után. Ezt a kérdést külön törvény fogja szabályozni.

Rövid összegzésként leszögezhető, hogy az életfogytig tartó szabadságelvonást mellőző és csak határozott tartamú szabadságvesztésről rendelkező öt vizsgált európai ország büntetőjogi törvényi szabályozása a sza-

badságvesztés felső határát illetően gyakorlatilag az életfogytiglani büntetéssel egyenértékű. Sőt a 40, de akár a horvátoknál a kirívó, extrém magas 50 éves tartamaximum lehetővé tétele szinte a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel ér fel. A feltételes szabadságra bocsáthatóság lehetősége ugyanakkor valamelyest enyhítheti ezt a krudélis szigort.

II. A második csoportba az európai országok nagy többsége tartozik, amely országok büntetőjoga a határozott tartamú szabadságvesztésen kívül az életfogytig tartó szabadságvesztésről is rendelkezik és életfogytig tartó szabadságelvonást tesz lehetővé. Ez tipikusan büntetesként, de intézkedés formájában is előfordulhat.

II/1. Az intézkedési formára példaként lehet említeni – többek között – a német biztonsági őrizetet és a svájci őrizetet, továbbá az új magyar Btk. kényszergyógykezelését.

II/1.1. A német büntetőjogban a biztonsági őrizet (Sicherungsverwahrung) mint intézkedés a társadalom védelmét szolgálja a nagy veszélyességű, visszaesésre hajlamos, megrögzött bűnözőkkel szemben. Az intézkedésnek többféle variánsa került bevezetésre, a klaszikus esetkörökön kívül 2002-ben a fenntartásos biztonsági őrizet elrendelése vált lehetővé. 2004-ben vezette be a német törvényhozó az utólagos biztonsági őrizetet a szabadságvesztés végrehajtásának vége előtt.

A biztonsági őrizeti elhelyezés tartamáról rendelkező német Btk. 67d. § (3) bek. értelmében a 10 évi elhelyezés végrehajtásakor a bíróság az intézkedés megszüntetését csak akkor mondhatja ki, ha nem áll fenn az a veszély, hogy az elhelyezett hajlama/megrögzöttsége következtében jelentős súlyú bűncselekményeket követne el, illetve jelentős károkat okozhat az áldozat lelki vagy testi súlyosan sérül.¹⁷ A német büntetőjogban a biztonsági őrizet tartamára vonatkozó említett szabályozás révén ez az intézkedés gyakorlatilag és eredményében lehet(ett) akár életfogytig tartó is, vagyis a veszély meglétére hivatkozással a tartam korlátlanul meghosszabbítható (volt).

Az Európai Emberjogi Bíróság 2009. végi határozata¹⁸ nyomán az utólagos biztonsági őrizet intézménye jelentősen beszűkült. A német büntetőjog a biztonsági őrizetet visszamenőleges hatállyal vezette be, azaz a már kiszabott büntetésekhez utólag fűzte hozzá. Ehhez a pszichikailag zavart erőszakos tettesek gyógyításáról (terápiájáról) és elhelyezéséről szóló törvény¹⁹ is kapcsolódott, amely 2011. január 1-jén lépett hatályba. E szerint a büntetéseket azért nem lehet hosszabb ideig biztonsági őrizetben elhelyezni, mert a visszaható szigorítás tilalmát a biztonsági őrizet jogában is figyelembe kell venni (ThUG 1 § I.). Az elmúlt év elején a strasbourgi bíróság általában véve is egyezményesértőnek minősítette a német (bajor) megoldást, mert a biztonsági őrizet utólag meghosszabbítható volt, illetve nem állt fenn kielégítő kauzális összefüggés a konkrét

esetben a nemi erőszak miatti elítélés és a későbbi prevenciós célú elhelyezés között. Így a fogvatartási (Egyezmény 5. cikk) és a büntetési elvek (Egyezmény 7. cikk) is sérültek.²⁰

A német szövetségi Alkotmánybíróság 2. szenátusa időközben meghozta 2011. május 4-i ítéletét²¹, amely a biztonsági őrizet egész rendszerét alkotmányellenesnek, a német alaptörvénnyel nem összeegyeztethetőnek (unvereinbar) találta és a törvényhozót arra utasította, hogy legkésőbb 2013. május 31-ig e joganyag átfogó újraszabályozását végezze el.²²

II/1.2. A svájci jogban az életfogytig tartó őrizetre (Verwahrung) vonatkozóan található szabályozás az alkotmányban és a Btk.-ban is. A svájci alkotmány 123a cikke szokatlan normatív részletességgel rendelkezik erről a kérdéskörrel.²³ A svájci idézett alkotmányi rendelkezésre figyelemmel a svájci büntetőjogban a Btk. új Általános Részében intézkedésként szabályozott őrizet helyettesít két korábbi jogban hatályos őrizeti formát, a szokásszerű büntettesek őrizetét (rég 42. cikk) és a szellemileg abnormálisok őrizetét [rég 43. cikk 1. pont (2) bek.]. Az őrizet új intézkedéssel átfogott célcsoportja részleteiben jelentősen különbözik a korábbi őrizeti formák által átfogott célcsoporttól. Ugyanakkor a korábbi joghoz hasonlóan az új intézkedés, az őrizet elrendelése azon büntettesekre korlátozódik, akikben nagy kockázat rejlik további súlyos büntettek elkövetésére. Az őrizet fókuszában továbbra is a „minden valószínűséggel az élet számára elvesztett emberek” állnak, miként egy 1918-ból származó hivatalos indokolás megfogalmazásában szerepel.²⁴

A jelenleg hatályos svájci Btk. 64. (1 bis) cikke értelmében a bíróság életfogytig tartó őrizetet rendel el, ha a büntettes az ehelyütt felsorolt súlyos (pl. gyilkosság, szándékos emberölés, súlyos testi sértés, rablás, szexuális erőszak, ...) büntetteket követte el és ha a következő előfeltételek teljesülnek:

- A büntettes a büntetlél más személy fizikai, pszichikai vagy szexuális integritását különösen súlyosan csorbította vagy csorbítani akarta.
- A büntettesnél fennáll annak a nagy valószínűsége, hogy a felsorolt bűncselekmények egyikét újból elköveti.
- A büntettest tartósan nem gyógyíthatóként sorolják be, mivel a kezelés hosszú időn át nem ígér eredményt.

Az életfogytig tartó őrizet elrendelése tehát több kumulatív feltételhez kötött. Az egyik az elrendelést megalapozó bűncselekmény súlyára vonatkozik. A másik a súlyos bűncselekmény elkövetése esetén a következő három előfeltétel együttes meglétét követeli meg. Az a) pont alatti előfeltétel a bűncselekménnyel más személy integritásának különösen súlyos sértése, illetve erre irányuló szándéka. A b) alatti előfeltétel a büntettes legális prognózisát érinti: nagy a valószínűsége, hogy újból olyan büntetteket követ el, mint az elrendelést megalapozó bűncselekmény(ek). A c) alatti előfeltétel a büntettes esetében az eredményt nem ígérő, tartósan nem gyógyítható állapota.

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása megelőzi az intézkedési őrizetet. A szabadságvesztésből történő feltételes szabadon bocsátás rendelkezései nem alkalmazhatóak az őrizetre.²⁵

A svájci Btk. új általános részének 64c) cikke szabályozza az életfogytig tartó őrizetből való elbocsátás vizsgálatát és a feltételes elbocsátás kérdéseit.²⁶

II/1.3. A német és a svájci intézkedési szabályozás mellett meg kell említeni a magyar új büntető kódex szerinti kényszergyógykezelés intézményét, amely szerint 2013. július 1-jétől ismét határozatlan tartamúvá válik. Ennek megfelelően a kényszergyógykezelést akkor kell megszüntetni, ha „szükségessége már nem áll fenn” [új Btk. 78. § (2) bekezdés], vagyis akár a kényszergyógykezelt élete végéig is szükséges lehet ezen intézkedés foganatosítása. Ezáltal az új szabályozás emberi jogi szempontból és törvényességi megfontolásból is joggal kifogásolható.

II/2. Az *életfogytig tartó szabadságvesztés* meghatározó szankcióformája a *büntetéskénti* szabályozás. Ezzel kapcsolatban két előzetes, elvi jelentőségűnek is tekinthető megjegyzést szabadon tenni. Az egyik: a hatályos magyar Btk. miniszteri indokolása az életfogytig tartó szabadságvesztést határozatlan tartamúnak nevezi. Ez a büntetési forma tartalmaz ugyan határozatlansági mozzanatot, mégsem minősíthető valódi értelemben vett határozatlan tartamú szabadságvesztésnek, és a szankciórendszerünkben sem ezt a funkciót tölti be. A határozatlan szabadságvesztés esetében ugyanis döntően a végrehajtási szervektől/hatóságoktól függ a szabadlábba helyezés.²⁷

A másik megjegyzés az *életfogytig tartó szabadságvesztés értelmezésével* függ össze. Hosszú időn át az az értelmezés vált széles körben elfogadottá, amely szerint a szó szerinti elnevezéstől eltérően ez a büntetési forma „főszabályként” nem jelent az elítélt élete végéig tartó fogvatartást, hanem a törvényben meghatározott büntetési időtartam letöltését követően lehetőség adódhat az elítélt feltételes szabadon bocsátására. Az utóbbi időszakban azonban változóban van az előbbi interpretáció: az életfogytig tartó szabadságvesztés – ezen újabb értelmezés szerint – az elítélt élete végéig tart(hat), és ennek megfelelően kizárható az elítélt korábbi szabadulásának a lehetősége. Ez persze összefügg azzal, hogy válságos, létbizonytalansággal járó időszakban lecsökken az emberi jogok tisztelete. Ez tükröződik a strasbourgi bíróság újabb ítélezési gyakorlatában is. E szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés, akár a tényleges életfogytiglani büntetés – önmagában – nem sérti az Európai Emberjogi Egyezmény 3. cikkét, vagy bármely idevonható egyezményi rendelkezést. Mindazonáltal az olyan életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása, amely nem enyhíthető, így megfosztja az elítéltet a szabadlábba helyezés bármely lehetőségétől, felvetheti az Egyezmény 3. cikkének (kínzás, embertelen, megalázó büntetés tilalma) megsértését. Vagyis „de jure” és „de facto” egyaránt kell, hogy létezzen az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes

szabadulásnak tényleges lehetősége és gyakorlata is.²⁸ A Vinter és társai v. Egyesült Királyság ügy alapján az alábbi következtetéseket vonta le Lévay Miklós: (I) Önmagában sem a kötelező, sem a bíró mérlegelésén alapuló tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés nem veti fel az Egyezmény 3. cikk sérelmét. (II) Külön és eltérő mérce alapján kell megítélni, hogy egy szabadságvesztés-büntetés már a kiszabáskor vagy a fenntartása során sérti-e a 3. cikkben szereplő tilalmat. (III) A büntetés kiszabáskor durván aránytalan büntetés jelenthet embertelen, megalázó büntetést és ezáltal sértetheti a 3. cikket. (IV) A büntetés kiszabáskor nem durván aránytalannak tekinthető tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés esetén is felmerülhet a 3. cikk sérelme, amennyiben: a panaszos fenntartott szabadságvesztésének már nincs legitím büntetéstani alapja, illetve a büntetés nem mérsékelhető sem de jure, sem de facto.²⁹

A legtöbb európai ország büntetőjoga az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést szabályozza, vagy a halálbüntetés eltörlését követően bevezette. Ez utóbbi a jellemző számos volt szocialista országra, mint például Bulgária, Lengyelország, Csehország büntetőjogára. Szlovénia 2008-ban vezette be az életfogytig tartó szabadságvesztést.³⁰ Magyarországon ennek a büntetési formának hagyománya volt és van, rendelkezett róla az 1843-ik évi büntetőjavaslat után az 1878-ik évi Csemegi Kódex. Hasonlóképp fenntartotta a Bt. is a halálbüntetés mellett. Az 1961. évi Btk. eredetileg mellőzte, de az 1971. évi 28. sz. tvr. újból bevezette ezt a büntetési változatot, amelyet az 1978. évi – jelenleg hatályos – Btk.³¹, de a 2012. évi új Btk. is átvett.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés a továbbiakban több (al)szempont/ismérv alapján csoportosítható. Ezen ismérvek köréből a leginkább meghatározó az előírt büntetéstartam letöltése utáni feltételes szabadságra bocsátás lehetősége, vagy kizártsága, azaz a tényleges életfogytiglani büntetés.

II/2.1. Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről rendelkező európai országok többségének büntetőjoga *lehetőséget* biztosít meghatározott tartamú büntetés-végrehajtás utáni *feltételes szabadulásra* vagy legalábbis *felülvizsgálatra*. Az előírt letöltendő minimumtartam eléggé vegyes képet, nagy ingadozást mutat. Az átlagosnál alacsonyabbnak minősíthető a belga büntetőjogban a 10 évi (visszaesőknél 14 évi), a dánoknál és a finneknél a 12 évi előírás. Átlagosnak általában a 15, 20, 25 év tekinthető: 15 év előírása szerepel az osztrák, a német, a svájci büntetőjogban. A 20 évi meghatározás található a görög, a román, a cseh büntetőjogban. 25 év a lengyel, az orosz, a szlovén büntetőjogban fordul elő. Az olaszoknál speciális szabály érvényesül a 26 év megjelölésével. Felbukkan a 30 évi szabály is az észteknél, az angoloknál, a franciáknál.³² Ismeretesen a jelenleg hatályos magyar Btk.-ban, amennyiben a bíróság az ítéletben rögzíti a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, akkor az elévülő bűncselekmény(ek) esetében „legalább húsz évben”, az el nem évülő bűncselekményi körnél pedig „legalább harminc

évben” határozza azt meg (Btk. 47/A. §). A 2012. évi új magyar Btk.-ban „legalább huszonöt, legfeljebb negyven év” szerepel (új Btk. 43. §).

II/2.2. A *tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés* (vagyis a szabadulás reményének kizárása) ismert például az angol és walesi³³, az olasz,³⁴ a francia³⁵ büntetőjogban, továbbá a magyar hatályos és az új Btk.-ban egyaránt.³⁶

Néhány európai ország büntetőjoga az életfogytig tartó szabadságvesztésből csak a kivételes, a kegyelem útján történő szabadlábba helyezést, illetve annak kizárását ismeri. Ebbe a kivételes esetkörbe tartozik *Litvánia*,³⁷ továbbá Ciprus, Hollandia és Svédország.

A vizsgált három ország közül *Cipruson* 1992-ig az életfogytig tartó szabadságvesztések – a börtönszabályzataik alapján – legfeljebb 20 éves tényleges elzárást jelentettek és ezután a jó magaviseletű elítélteket szabadították. 1992-ben azonban a ciprusi Legfelsőbb Bíróság alkotmányellenesnek minősítette az említett börtönszabályzatokat, rámutatva, hogy az „életfogytig tartó szabadságvesztés helyes értelmezés szerint az elítélt élete végéig tart”, s az új 1996-ban elfogadott végrehajtási rendelkezések ennek megfelelően ki is zárták az elítéltek jó magaviselet miatti korábbi szabadulásának lehetőségét. 1996-tól kezdve tehát az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték csak – a legfőbb ügyéssel egyetértésben gyakorolt – a köztársasági elnöki kegyelem esetén szabadulhattak/szabadulhatnak.³⁸

A *hollandoknál* a korábbi jogi helyzet szerint az életfogytiglani büntetés kegyelem útján maximum 30 évi szabadságvesztésre volt átváltoztatható, amelyből a 2/3 rész letöltése után vált lehetővé a szabadulás.³⁹ A holland kegyelmi törvény alapján az uralkodó két okból adhat kegyelmet. Az első olyan körülményre vonatkozik, amelyet a bírósági döntésnél nem, vagy nem megfelelően vettek figyelembe, és amelynek következtében ezen körülmény ismerete más büntetés kiszabását tette volna lehetővé, vagy a büntetést egyáltalán nem szabták volna ki. A másik ok szerint, ha hitelt érdemlően bizonyítják, hogy a bíró(ság)i határozat végrehajtása vagy annak folytatása a büntetőjoggal elérni kívánt célok egyikét sem szolgálja. Az életfogytig tartó börtönbüntetésre ítéltre vonatkozóan azonban a holland igazságügy-miniszter 2004-ben kinyilvánította, hogy a kegyelem intézménye rájuk nem vonatkozik, esetükben nem létezik, és hogy az életfogytiglani büntetés egyszerűen az élet hátralévő részét jelenti. Ezt követően ez a nézet a holland kormány által is támogatottá vált, amit az a tény is alátámaszt, hogy az a három büntetett, akiket az 1980-as években ítélték életfogytiglanra, még nem szabadultak. A holland bírák is az életfogytiglani börtönbüntetést végleges/állandó elzárásnak tekintik, és ezáltal kizárják ebben a körben a kegyelem intézményének a létezését. A holland legfelsőbb bírói fórum szintén ezt az álláspontot képviseli: egy 2006. márciusi esetben úgy tekintette, hogy a bíró(ság) az életfogytig tartó börtönbüntetés kiszabásával az elítélt társadalomba való visszatérését kívánja megakadályozni.⁴⁰ A jelenlegi holland

„megoldás” – megítélésem szerint – jogállaminak nem nevezhető, pontosabban a jogállamiság eszméjével össze nem egyeztethető sajátossága, hogy a kegyelem lehetősége kizárásának valójában nincs törvényi alapja. Így egy életfogytig elítélt csak a kriminálpolitika jövőbeni lényeges változásában bizakodhat, vajmi csekély reménnyel.

A svédeknel a szabadságvesztés-büntetés tartama a Btk. 26. fejezetének 1. §-a szerint 14 naptól – „általános” szabályként – 10 évig terjed. Halmazati büntetésként a szabadságvesztés-büntetés maximuma 14 évre, visszaesés esetében 18 évre emelkedik. A svéd Btk. ugyancsak ismeri az életfogytig tartó szabadságvesztést. Ezzel összefüggésben a minimálisan letöltendő időtartamról azonban nincs törvényi szabályozás, így az határozatlannak tekinthető. Lehetőség van azonban arra, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztést az Örebro Kerületi (District) Bíróság az elítélt kérelmére határozott tartamú szabadságvesztés-büntetésre változtassa át. Az így átváltoztatott büntetés a határozott tartamú szabadságvesztés-büntetés maximumáig terjedhet.⁴¹

II/2.3. Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásával kapcsolatban *további különbség* tehető aszerint, hogy az adott ország büntetőjogi szabályozása alapján *kötelező* vagy *mérlegelésen alapuló* ennek a büntetésnek az *elrendelése*. Példaként a magyar büntető törvényi rendelkezések nevezhetők meg a jelenleg hatályos kódexben és az új érvényes Btk.-ban, amelyek egyaránt tartalmazzák mind a két megoldást.⁴²

Kötelező az életfogytiglani szabadságvesztés elrendelése a legszigorúbb halmazati szabályokra,⁴³ illetve a legszigorúbb bűnismétlési rendelkezésekre figyelemmel.⁴⁴ Számos bűncselekmény büntetési tétele vaglyagosan rendeli büntetni az életfogytiglani 10 évtől 20 évig tartó szabadságvesztés mellett, mint például a szándékos emberölés minősített eseteinél.⁴⁵

Az előbbi esetektől megkülönböztetendő az a Btk.-beli rendelkezés, amely szerint az ismételt életfogytiglani büntetésre ítélet esetén az elítélt nem bocsátható feltételes szabadságra.⁴⁶

Záró gondolati eszmefuttatás

Az elmúlt időszakban és jelenleg is válság, létbizonytalanság jellemzi az élet különböző területeit, így nem csupán a gazdasági, pénzügyi életet, hanem érzékelhetően értékválság, erkölcsi válság is van, de a kriminálpolitika is válságban van. Ezzel is összefüggésben emelkedik a bűnelkövetések száma. Az összes regisztrált bűncselekmény száma Magyarországon 2009-ben megközelítette a 400 ezret (pontosan 394 034 volt). Ez az adat 2011-ben már 451 371.⁴⁷ Ezt a bűnözési helyzetképet a média jelentősen felnagyítja és torzítja. Így például egyes kereskedelmi tévécsatornák híradói nem a hagyományos értelemben vett különböző jellegű hírszolgáltatást végeznek, hanem baleseti, botrány és bűnügyi krónikát. E jelenségnek alapvetően két irányban

van hatása a lakosságra. Egyrészt megnő a bűnözéstől való félelem, másrészt szintén megnő a biztonság (közbiztonság, rend) iránti igény, akár a szabadság/emberi jogai korlátozásával is. Ezt a helyzetet és állapotot használja ki a politika és ígéri, hirdeti a közbiztonságot, a rendet a szigorítások alkalmazásával a büntetőjogban is, diszfunkcionális hatással.

JEGYZETEK

- 1 Nagy, F.: *Hosszú tartam*. Börtönügyi Szemle 2005/2. 7–18. o.
- 2 Fantoly, Zs.: *A halálbüntetés eltörlése Portugáliában*. Jogtudományi Közlöny 1999/8. 345–350. o.
- 3 Jescheck, H.-H.: *Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate in rechtsvergleichender Darstellung*. In: Jescheck, H.-H. (Hrsg.): *Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht*. Band 3. Baden-Baden 1984. 2013. o.; Weber, H.-M.: *Die Abschaffung der lebenslangen Freiheitsstrafe*. Baden-Baden 1999. 209. o.
- 4 Weber, H.-M. 1999. i. m., 209. o. (lj. 3.); Nagy, F.: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről*. In: Nagy, F.: *Tanulmányok a Btk. Általános Részének kodifikációjához*. Budapest 2005. 193–194. o.; Lévy, M.: *A büntető hatalom és lehetséges korlátai egy alkotmányban, különös tekintettel a bűncselekményre nyilvánításra és a büntetésekre*. Budapest. Pázmány Law Working Papers 2011/24. 8. o.
- 5 The Portuguese Penal Code. Chapter II. Section I. Article 41. Duration of imprisonment penalty. <http://verbojuridico.com/download/portuguesepenalcodes.pdf>
- 6 Jescheck, H.-H. 1984. i. m., 2013–2014 o. (lj. 3.)
- 7 Weber, H.-M. 1999. i. m., 209. o. (lj. 3.); Nagy, F. 2005. i. m., 194–195. o. (lj. 4.)
- 8 Ley Orgánica 10/1995 de 23 de noviembre, del Código Penal. Artículo 35–36., 76.; Mir Puig, S. – Alcácer, G. R.: *Richtungswchsel in der spanischen Kriminalpolitik: Die letzten Reformen des Strafgesetzbuches*. Goldammer’s Archiv für Strafrecht. (GA) 2005/4. 245. o.
- 9 Jescheck, H.-H. 1984. i. m., 2014. o. (lj. 3.)
- 10 A norvég tömeggyilkos, Anders Behring Breivik 2011. július 22-i 77 emberéletet követelő borzalmas tettét követő 2012. évi elítélése után talán fokozottabb lehet az érdeklődés a norvég büntetőjogi szabályozás iránt. Vö. Nagy, F. 2005. i. m., 195. o. (lj. 4.)
- 11 Víg szerint – tévesen – a norvég büntetőjogban nincs ehelyütt generális minimum. Csak ez a 15 év szerepel maximumként Vignél és másutt is. Vö. Víg, D.: *Izoláció a társadalomvédelem bűvöletében: határozatlan ideig tartó szabadságmegvonás Európában*. In: Kriminológiai tanulmányok 46. OKRI, Budapest 2009. 46., 52. p.
- 12 Ez a szabály lépett a korábbi életfogytiglani helyébe és a norvég tömeggyilkost is 21 évre ítélték. <http://>

- legislationline.org/documents/section/criminal-codes
- 13 Krivični zakonik Sl. glasnik br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 és 111/2009; <http://paragraf.rs/propisi/krioicni-zakonik.html>
- 14 Kazneni zakon pročišćeni tekst zakona NN 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11; <http://www.zakon.hr/z/98/kazneni-zakon>
- 15 Zakon o izvršavanju kazne zatvora pročišćeni tekst zakona NN 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11
- 16 Kazneni zakon Narodne novine 125/11 (A szerb és a horvát Btk. idézett szövegének magyarra fordításáért köszönettel tartozom Juhász Zsuzsanna és Heka László szegedi docens kollegáknak.)
- 17 Stree, W. – Kinzig, J.: *Freiheitsstrafe § 38 Dauer der Freiheitsstrafe*. In: Schönke, A. – Schröder, H.: *Strafgesetzbuch Kommentar*. 28. Aufl. München 2010. 1026. p.; Nagy, F.: *Gondolatok a veszélyes visszaesők biztonsági őrizetéről*. In: Nagy, F.: *Tanulmányok a Btk. Általános Részének kodifikációjához*. Budapest 2005. 288–292. o. A biztonsági őrizetre ítélesek száma a németeknél 1965-ben 213 főt és a végrehajtásban elhelyezettek száma 1430-at tett ki. Ugyanezen adatok 1995-ben 45 és 183; 2005-ben 75 és 350; 2010-ben pedig 101 és 536 volt. Vö. Schöch, H.: *Sicherungsverwahrung im Übergang*. Neue Kriminalpolitik (NK) 2012/2. 48. p.
- 18 Cace of M. V. Germany, Judgment of 17 December 2009, no. 19359/04
- 19 Gesetz zur Therapieung und Unterbringung psychisch gestörter Gewalttäter (ThUG) Therapieunterbringungsgesetz) vom 22.12.2010
- 20 Schöch, H. 2012. 49. o. (lj. 17.); Vö. Jakab, A.: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. Budapest 2011. 206. o.
- 21 Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 4.5.2011. Vö. Schöch, H. 2012. 50–52. o. (lj. 17.)
- 22 Steinhilber, B.: *Mord un Lebenslang*. Baden-Baden 2012. 255. o.
- 23 123a cikk (1) Ha egy szexuális vagy erőszakos bűntettést a bírósági ítélet meghozatalához szükséges szakvéleményekben különlegesen („extrém”) veszélyesnek és olyannak minősítenek, akinek az állapota nem kezelhető, akkor az élete végéig őrizetre kell ítélni az ismételt és nagy bünelkövetési veszély miatt. Az idő előtti szabadon bocsátás vagy átmeneti szabadon bocsátás nem engedhető meg. (2) Csak ha új tudományos eredmények igazolják, hogy a bünelkövető gyógyítható és ezért már nem jelent veszélyt a társadalomra, akkor készíthetők róla új szakvélemények. Ha a bünelkövető őrizetét ezeknek az új szakvéleményeknek az alapján megszüntetik, a hatóság felelősséggel tartozik az ismételt bünelkövetés esetén. (3) Minden, szexuális vagy erőszakos büntetésre vonatkozó szakvéleményt legalább két egymástól független tapasztalt szakember készíti, akik az értékelés során minden, a megítéléshez szükséges alapelvet figyelembe vesznek. Vö. Jakab, A. 2011. i. m., 206. o. (lj. 20.); Lévy, M. 2011/24. i. m., 9. o.; Szomora, Zs.: *Büntetőjogi garanciák az Alkotmányban*. Pázmány Law Working Papers 2011/29. 7. o.
- 24 Vö. Baechtold, A.: *Strafvollzug*. 2. Aufl. Bern 2009. 290–291. o.; Nagy, F. 2005. i. m., 292–295. o. (lj. 4.)
- 25 Niggli, M. A. (Hrsg.): *StGB StPO Schweizerisches Strafgesetzbuch Strafprozessordnung und Nebenerlasse*. Basel 2011. 34–36. o.
- 26 Vö. Niggli 2011. i. m., 36–37. o. (lj. 25.)
- 27 Vö. Földvári, J.: *Magyar büntetőjog általános rész*. 6. átdolgozott kiadás. Budapest 2002. 256. o.; Nagy, F. 2005. i. m., 177. o. (lj. 4.); Nagy, F.: *A magyar büntetőjog általános része*. 2 kiadás. Budapest 2010. 277. o.
- 28 Vö. Tóth, M.: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés és a remény joga újabb emberi jogi döntésekben*. Jogtudományi Közlöny 2012/6. 268–272. o. Hazánkban Törköly Tibor életfogytig tartó szabadságvesztésre és ennek keretében 40 évi büntetésre elítélt fordult a strasbourgi bírósághoz az Egyezmény 3. cikkének megsértése miatt, azonban a bíróság határozatában nem ítélte egyezményesítőnek a magyarországi ítéletet. Vö. Tibor Torkoly v. Hungary – 4413/06 [2011] ECHR 702 (5 April 2011).
- 29 Lévy, M.: *Az Emberi Jogok Európai Bírósága a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről*. Jogesetek Magyarázata (JeMa) 2012/3. 76. o.
- 30 Vö. Vig, D. 2009. i. m., 42–43. (lj. 11.); Dünkel, F.: *Freiheitsstrafe § 38 Dauer der Freiheitsstrafe*. In: Kindhäuser, U. (et al.) (Hrsg.): *Strafgesetzbuch. Nomos Kommentar*. Band 1. 3. Aufl. Baden-Baden 2010. 1589. o.
- 31 Vö. Nagy, F. 2005. i. m., 175–176. o. (lj. 4.)
- 32 Dünkel, F. 2010. i. m., 1583–1588. o. (lj. 30.)
- 33 Vö. van Zyl Smit, D.: *Taking Life Imprisonment Seriously*. The Hague (et al) 2002. 131–134. o.; Nagy, F. 2005. i. m., 186–187. o. (lj. 4.); Vig, D. 2009. i. m., 40–42. o. (lj. 11.); Lévy, M. 2012. i. m., 74–75. o. (lj. 29.)
- 34 Az olasz Btk. 176. cikke általános szabályként lehetővé teszi az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés esetén a 26 év utáni feltételes szabadlábra bocsátást. Azonban speciális szabály vonatkozik a szervezett bűnözés/maffia tevékenységgel összefüggésben, illetve terrorizmus miatt szabadságvesztésre ítéltre, amennyiben nem együttműködök a hatóságokkal. Az ilyen elítéltek feltételes szabadságra nem helyezhetők, így életük hátra lévő részét börtönben fogják letölteni. Vö. Italienisches Strafgesetzbuch. Codice penale italiano. Bozen 1995. 38–40. p.; Jakab, A. 2011. i. m., 207. o. (lj. 20.)
- 35 A francia Code pénal külön rendelkezik a büntetésekre kiszabható büntetésekről. A büntettek esetén a szabadságvesztés-büntetés minimuma 10 év, de a Btk. 131-1. cikke szabályozza a 15, a 20, a 30 évig terjedő, illetve az életfogytig tartó szabadságvesztés

- tést. A francia Btk. 131-36-1. cikke értelmében, ha valakivel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést szabnak ki, az esküdtszék dönthet úgy, hogy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját nem határozza meg, azaz időbeli korlát, behatárolás nélkül hagyja. De ilyen esetben is fenntartják a jogot, hogy a büntetés-végrehajtási bíró(ság) 30 év elteltét követően felülvizsgálja ezt a döntést. A francia Btk. 221-3. cikke szerint a biztonsági periódus (la période de sûreté) a hosszú időtartamú szabadságvesztés első időszaka, amely alatt az elítélt nem részesülhet kedvezményekben. Ezeknek a kedvezményeknek a köre a Btk. 132-23. cikkben található. Ha az áldozat/sértett 15 év alatti és a cselekmény előtt vagy azzal egyidejűleg a sérelmére nem erőszakot, kínzást, kegyetlenséget követ el a büntetett vagy hivatalos személyként követi mindezt el, az esküdtszéknek lehetősége van arra, hogy speciális határozatot hozzon. Ez a határozat kétfélét jelenthet. Egyrészt azt, hogy a biztonsági periódust maximum 30 évben állapítja meg. Másrészt, mivel életfogytiglan büntetés kiszabásáról van szó, arról dönt az esküdtszék, hogy a 132-23. cikkben biztosított intézkedések bármelyikét kizárhatja. Abban az esetben, ha a büntetés meg-/átváltoztatására kerül sor, feltéve, hogy a kegyelmi rendelkezés másként nem határoz, akkor a biztonsági periódus tartama megegyezik azzal a büntetéssel, amely a kegyelmi intézkedésből hátravan. Vö. Das französische Strafgesetzbuch. Code pénal. Freiburg im Br. 1999. 27., 44. o.; Le Service Public de la Diffusion du Droit <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20121206> (letöltési ideje: 2012. október 25.) (A francia Btk. idézett szövegének magyar nyelvre fordításáért köszönettel tartozom Gácsi Anett szegedi tanársegéd kollégának.)
- 36 Hatályos magyar Btk. 47/A. § (1) és (3) bekezdés, illetve új Btk. 42. §
- 37 Vö. *Dünkel, F.* 2010. i. m., 1585 o. (lj. 30.)
- 38 *Tóth, M.* 2012/6. i. m., 268. o. (lj. 28.)
- 39 *Dünkel, F.* 2010. i. m., 1585 o. (lj. 30.)
- 40 *Noorduyn, C.: Life is life in the Netherlands.* IBA Legal Practice Division – Criminal Law Committee Newsletter. September 2008. 12–15. o.; Vö. *Jakab, A.* 2011. i. m., 207. o. (lj. 20.)
- 41 Vö. *Cornils, K. – Jareborg, N.: Einführung in das schwedische Kriminalgesetzbuch.* Max-Planck Institut házikiadványa Freiburg im Br. (é.n.) 24–25. o.; *Dünkel, F.* 2010. i. m., 1585–1586. o. (lj. 30.); <http://www.kriminalvarden.se/en/Other-languages/Sanctions/>
- 42 A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés magyarországi alkotmányosságával kapcsolatban terjedőben van az a nézet, hogy az Alaptörvény a IV. cikkének (2) bekezdésében deklarálja ennek a büntetésnek az alkotmányosságát, így alkotmánybírósági vizsgálat tárgya nem lehet. Ez a nézet – megítélésem szerint – ebben a formában nem állja meg a helyét. Egyrészt az Alaptörvény III. cikke tiltja a kínzást, az embertelen, megalázó bánásmódot vagy büntetést. Az Alaptörvény II. cikke pedig rögzíti az emberi méltóság sérthetlenségét és minden ember emberi méltósághoz való jogát. Vagyis felmerülhet az Alaptörvény említett rendelkezései közötti ellentmondás. Másrészt kollízió keletkezhet a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés hazai szabályozása és gyakorlata, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezménye és bírósági gyakorlata között (is). A strasbourgi bíróság idevonatkozó értelmezéséből ugyanis az vezethető le, hogy a tényleges életfogytiglani esetén is léteznie kell felülvizsgálatnak, a szabadulás lehetőségét vizsgáló mechanizmusnak de jure és de facto egyaránt. Amennyiben ennek hiánya folytán a magyar szabályozás és gyakorlat egyezményesértőnek bizonyul(na), úgy egyúttal alkotmányellenesnek is tekintendő és biztosítani kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Vö. *Lévay, M.* 2012. i. m., 77–78. o. (lj. 29.); vö. Alaptörvény Q cikk (2) bekezdés: „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.”
- 43 Hatályos magyar Btk. 85. § (4) bekezdés, illetve új Btk. 81. § (4) bekezdés.
- 44 Hatályos magyar Btk. 97/A. § (1) bekezdés, illetve új Btk. 90. § (2) bekezdés.
- 45 Hatályos magyar Btk. 166. § (2) bekezdés, illetve új Btk. 160. § (2) bekezdés; az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásának hazai helyzetéről lásd *Kiszely, P. – Nagy, I.: Az idő rabságában. A hosszú időre ítélték büntetés-végrehajtásának helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben.* Börtönügyi Szemle 2012/3. 1–16. o.
- 46 Hatályos magyar Btk. 47/C. § (2) bekezdés, illetve új Btk. 45. § (8) bekezdés.
- 47 Legfőbb Ügyészség: *Bűnözés és Igazságszolgáltatás 2003–2011.* Budapest 2012.; lásd továbbá *Vavró, I.: A vagyoni elleni bűnözés néhány kérdése.* Belügyi Szemle 2012/11. 22–34. o.